כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת חיי שרה ■ כ"א חשון תשפ"ו ■ 12.11.2025 ■ גליון מס' 865

בעקבי רלב"ג

/ הרב פרופ' נריה גוטל

לאור העובדה שהיקף נכסיו ועושרו הגדול של אברהם אבינו מתוארים מפורשות, ולא פעם, בכתובים, רבים הם המפרשים שנתנו דעתם לשאלה, כיצד יכול היה אליעזר עבד אברהם לקחת את "כל טוב אדוניו בידו" (בראשית כד, י) וללכת איתם "אל ארם נהרים אל עיר נחור" (שם). רש"י - לדוגמה, בעקבות חז"ל - השיב שמדובר היה ב"שטר מתנה" אותו כתב אברהם ליצחק "על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם". כך כאמור רש"י, וכך - בסגנון דומה - פרשנים נוספים, כולל כאלה שפלפלו בגדרם ההלכתי של הדברים.

לא כן רלב"ג, שלדידו - קושיא מעיקרא ליתא. הנחת אותם פרשנים היא ש"כל" הוא באמת כל, ואם כן - בדרך כזו ואחרת - "כל טוב" אברהם היה "בידו". ברם, האומנם סגנון הכתוב מחייב זאת? הנה, צא ולמד ממקרא שבספר מלכים (ב' יט, לה): "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ד' ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף, וישכימו בבוקר והנה כולם פגרים מתים" - והרי יש כאן לכאורה סתירה מיניה וביה: אם "כולם [ממש כולם] פגרים מתים", אזיי כיצד יש מהם שהשכימו בבוקר?! על כרחך עליך לומר ש"כולם" זה בעצם לא כולם, אלא "הרצון בו - רובם".

בהתאם לכך ביאר רלב"ג את פשר פסוקנו:

> "רוצה לומר שהיה מטוב אדוניו בידו הרבה, והיו נושאים אותו העשרה גמלים. כי בכמו אלו הדברים ייאמר הכולל תמורת החלקי... ובכמו זה יימצאו רבים בכתוב".

אומנם כאן לא פירט רלב"ג מי הם אותם "רבים", אך להלן בספר שמות הוא עצמו נתן לכך דוגמאות נוספות. שם (ט, ו), במכת הדבר, נאמר "וימת כל מקנה מצרים", וזאת הגם שבמכת השחין שסמוכה לה אחריה מוזכרות "בהמות"! על כרחך עליך לבאר -

> "רוצה לומר שמת ממנו הרבה, כי הגזירות הכוללות תיעשנה בכמו אלו הסיפורים על זה האופן... [ועוד דוגמה]: 'כי אמרו כולנו מתים' (שמות יב, לג) בעבור הבכורות שמתו. והנה מתו אשר בשדה ונשארו אשר בעיר. ואולי לא מתו כל אשר בשדה, כי לא אמר משה כן לפרעה, אבל אמר שיהיה בהם דבר כבד מאד".

הנה כי כן מלמדנו רלב"ג 'כלי עבודה' בפרשנות המקרא: בדיקת סגנון המקרא במכלול פסוקיו, עשויה לייתר שאלה מעיקרה. ■

ויאהב יצחק את עשו

/ הרב יעקב הלוי פילבר

על אהבתו של יצחק את עשו שואל המדרש "וכי לא היה אבינו יצחק יודע במעשה עשו שהן כעורין, והכתוב אומר: 'הלא משנאיך ה' אשנא' - ומפני מה אהבו?!" (מדרש הגדול), על שאלה זו נאמרו שתי תשובות: האחת, שאכן יצחק לא ידע ברשעותו של עשו מפני שהוא רימה אותו, ככתוב: "כי ציד בפיו" - "שהיה שואל אותו בדקדוקי מצוות ומתראה שהוא כשר ותוכו פנוי מכלום" (שם) וכמו שפירש רש"י: "ויהי עשו יודע ציד' - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו: אבא, היאך מעשרין את המלח ואת התבן?

> **כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.**
> הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו
האם יש חובה לשמוע בקול ההורים בענייני שידוכין
בחור נפגש עם בחורה או להיפך וההורים מתנגדים לשידוך...
המשך בעמ' 2

באכה אשורה
הסדת ציד הרשע
בסוף פרשתנו מתארת התורה את עניין בני הפלגשים שנולדו לאברהם...
המשך בעמ' 3

סיפור לשבת
"ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר"
במדרש (שוחר טוב נט) מובא: בוא וראה כמה קשה הוא הזיווג, שמן...
המשך בעמ' 5

שביבים
- תפקידו של "בעל עגלה"
- "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת..."
- "ויישם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי"
- "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"
- "וה' ברך את אברהם בכל"
- "ואבוא היום אל העין"
- "מה' יצא הדבר"

המשך בעמ' 6

כסבור אביו שהוא מדקדק המצוות". והדעה האחרת (מדרש הגדול) סוברת, שאכן ידע יצחק את מעשיו הכעורין של עשו ואעפ"כ אהבו, והסיבה לכך "שהיה אוהבו בפניו (כלפי חוץ) בלבד כדי לקרבו ולמשכו, שהרי קל וחומר, אם כשהוא אוהבו מעשיו מקולקלין, אילו שנאו וריחקו על אחת כמה וכמה, ואמרו רבותינו: לעולם תהא ימין מקרבת ושמאל דוחה, לכן ויאהב יצחק את עשו". בדרך זו הולך גם הראי"ה קוק (בספרו 'מדבר שור' דרוש כ"ט) שיצחק ידע את מעשיו המכוערים של עשו, ואהבתו של יצחק לעשו לא היתה מפני מצבו בהווה, אלא בגלל הצפוי לעשו בעתיד, ולכן אהבת יצחק לעשו כתובה בלשון עתיד: "ויאהב" (בעוד שאצל רבקה כתוב: "אוהבת את יעקב" בלשון הווה), כי יצחק חשב שסגולתו הפנימית של עשו עדיין לא נתבררה, והיא תתגלה בעתיד בבחינת: "מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד" (איוב יד ד), ולעתיד תצא ממנו הסגולה של תקנת העולם. (ושם מסביר הראי"ה באריכות את מחשבתו של יצחק).

שאלה נוספת ביחסי יצחק ועשו היא האם מעשיו המכוערים של עשו הם תוצאה של כשל חינוכי של הוריו או שהם תכונות מולדות בטבע נפשו מעת לידתו? לפי הכוזרי (מאמר א' צה) מאז אדם הראשון עד בני יעקב אבינו הייתה התולדה האנושית מורכבת מבן נבחר שהיה הסגולה והגרעין ועמו נולדו אחים נוספים שהיו כקליפה, וכך גם אצל יצחק: "סגולת יצחק היה יעקב, ולכן הורחק עשו אחיו מן הארץ ההיא, כי יעקב לבדו נמצא ראוי לה". ולפי דבריו של הכוזרי תכונותיו של עשו היו תוצאה של תהליך היסטורי אלוקי שאין לחינוך שליטה עליו. לעומתו מוצאים אנו מקורות אחרים הרואים את רשעותו של עשו בכשל החינוכי של יצחק, כמו המדרש (שמות רבה א, א): "ויאהב יצחק את עשו, לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא רדהו".

בדרך זו שרשעותו של עשו היא תוצאה של טעות חינוכית הולך גם הרב שמשון רפאל הירש בפירושו לתורה (בראשית כה, כז), לדעתו אין להורים לתת חינוך אחיד לכל הבנים, אלא להתאים את החינוך לדרכו המיוחדת לעתיד של המתחנך, ההולמת את התכונות והנטיות הרדומות בעמקי נפשו, ככתוב (משלי כב ו) "חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה" - חנכהו למטרה הגדולה האחת על פי דרכו המיוחדת לו, בהתאם לעתיד הצפוי לו מנטיותיו. לכן - מסביר הרב הירש - המושיב את יעקב ועשו על ספסל לימודים אחד, ובאותם הרגלי החיים הוא מחנך אותם כאחד לחיי לימוד ומחשבה, מובטח לו שאת האחד מהם הוא מקלקל, וגם אם יעקב ישאב ממעין החכמה בחפץ גובר והולך, הרי עשו רק יצפה ליום, בו ישליך מאחורי גבו את הספרים הישנים, ויחד אתם ישליך את תעודת החיים הגדולה שהכיר אותה באופן חד צדדי. על כן אילו השכילו יצחק ורבקה לחנך את עשו בהתאם לנפשו של עשו כי אז היו נוחלים הצלחה בחינוכו של עשו להטות את תכונותיו לעבודת ה' בדרך המתאימה לו, ואז "יעקב ועשו, על כל נטיותיהם השונות, היו נשארים אחים תאומים ברוחם ובדרך חייהם". ■

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ **הרב אביחי קצין**, ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

האם יש חובה לשמוע בקול ההורים בענייני שידוכין

שאלה: בחור נפגש עם בחורה או להיפך וההורים מתנגדים לשידוך. האם יש חובה להקשיב להורים במקרה זה?

תשובה: בשאלה זו עסק המהרי"ק (ר' יוסף קולון מגדולי הפוסקים באיטליה במאה ה-15) סימן קס"ו:

ואשר נסתפקת **אם יש כוח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן**

הוא פוסק שאין חובה כזו מכמה נימוקים:

"לע"ד נראה שאם היא אשה ההוגגת /ההוגנת/ לו **שאין כוח ביד האב למחות ביד הבן** חדא דאפילו לעניין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר **משל האב** וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי כל שכן **הכא שהוא דבר השייך בצער' דגופא** להניח דאשה /האשה/ אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך".

נימוק ראשון:

להלכה נפסק שגם כאשר הבן מצווה לכבד את אביו במאכל או במשתה, התשלום לכך מושת על האב והבן אינו צריך לשלם מכיסו את המאכל או המשקה. אם כן בוודאי שבן אינו צריך "לשלם" בוויתור על הנערה אשר תיטב בעיניו לצורך כיבוד הוריו. כשבמקרה שלנו הדבר יגרום לצער רב.

נימוק שני:

"**ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצווה לעבור על דברי תורה** שהרי אמרו רבותינו ז"ל **אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה** אלא שעכשיו הותר פן יקדימנו אחר כמו שכתבו התוספות והפוסקים הרי **שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו** וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה וכבר השיב רבינו אשר **דאם האב מצווה על בנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב שאם הבן רוצה להשלים שאין לחוש לצוואת אביו מפני שאסור לשנוא שום יהודי** כולי כדאית' בטור י"ד **הכא נמי לא שנא**"

במקרה שההורה מצווה לעבור על איסור, אין הבן חייב לשמוע. לכן למשל אם האב מצווה שלא לדבר עם מישהו הבן אינו צריך לשמוע. ולכן במקרה שלנו כיוון שיש מצווה לשאת אישה המוצאת חן בעיני החתן ולהיפך, אמירת ההורים שלא לשאת נחשבת לציווי בדבר עבירה ואין חובה לשמוע.

נימוק שלישי:

"ועוד דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו אבל **במלתא דלא שייך בגווי' כי הכא פשיט' דאין כוח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא (ד) דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו** כו' מורא לא ישב במקומו ולא סות' את דבריו כו' וכן כיוצא בזה דשייך לאב אבל **במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כוח האב למחות ביד בנו**."

מצוות כיבוד הורים היא דווקא בדבר הנוגע להורים, למשל להאכיל ולהשקות, אבל בדבר שאינו נוגע להורים, אין חובה לשמוע, שכן התורה לא ציוותה על האדם לשעבד את מהלך חייו לצו ההורים.

לכן מכריע המהרי"ק שבמקרה של התנגדות ההורים לשידוך אין חובה לשמוע להם.

הרמ"א הביא את דברי המהרי"ק להלכה (שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף כה)

"**אם האב מוחה** בבן לישא **איזו אשה** שיחפוץ בה הבן, **א"צ לשמוע אל האב**".

על פי דברים אלו הסביר ה"משך חכמה" פרט אחד בפרשה שלנו.

אברהם אבינו משביע את עבדו בעניין השידוך ליצחק (כד,א-ד):

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יַרְכִּי:

וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:

כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק:

על תיאור זה שואל ה"משך חכמה" מדוע השביע אברהם את עבדו, מדוע לא השביע את בנו, שלא ישא אישה מבנות הכנעני?!

על פי פסק המהרי"ק מסביר ה"משך חכמה" שאברהם משביע את עבדו ולא את בנו, כי על פי הדין בנו אינו מחויב לשמוע לו בענייני שידוכין והשבועה לא תועיל.

סיכום:

1. מי שהוריו מתנגדים לשידוך מסוים שהוא מעוניין בו, אינו חייב לשמוע בקול הוריו.
2. פסיקה זו נובעת מכמה נימוקים. בעיקר: מצוות כיבוד אב ואם היא דווקא בדברים הנוגעים להורים. בדברים הנוגעים לבנים, אין חובה לשמוע. נימוק נוסף הוא העובדה שאמירה כזו היא כעין ציווי לעבור עבירה שכן אדם מצווה לישא את מי שמצאה חן בעיניו.
3. ה"משך חכמה" מסביר שזאת הסיבה שאברהם השביע את עבדו ולא את יצחק בנו, כי בנו לא היה מחויב לשמוע בקולו. ■

באכה אשורה
הסרת ציר הרשע

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

בסוף פרשתנו מתארת התורה את עניין בני הפלגשים שנולדו לאברהם, הן בני ישמעאל והן בני קטורה אימו. וביחד עם תיאור משפחתם, ישנו גם מקום מושבתם. כשכל בני קטורה נמצאים במזרחה של ארץ ישראל[1], ואילו בני ישמעאל נמצאים במערבה - בגבול מצרים **באכה אשורה**[2].

וכיוון שמעשה אבות הוא סימן לבנים, לא כתבה התורה כל פרשה זו - אלא בשביל לייחס את ישראל בכך. שעל ידי חשבון שני חיי ישמעאל, נדע כמה שנים נצרך יעקב אבינו להיות בגלות חרן[3]. וכך גם בימינו - עם נפילת ישמעאל, יצמח בן דוד הגואל[4].

וכשמתבוננים עוד יותר בדרך בה בחרה התורה, לתאר את מקום מושבם בארץ. ניתן להבחין במטבע לשון ייחודי - הנמצא רק בששה מקומות בכתובים. ובכל אותם המקומות, הביטוי **באכה** בא לבטא את עניין הגבול[5] - שמשם ואילך אין עוד כדברים שיש לפני כן. ובעיקר מדובר על סיום של עניין, ולא רק מיקום גאוגרפי.

לראשונה מצאנו זאת בתיאור גבולות ארץ הכנעני, שכבש אותה מידי בני שם. כשהם מתחילים מהצפון לכיוון דרום - 'ויהי גבול הכנעני מצידן **באכה גררה עד עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה וצבים** עד לשע'[6]. שבמקומות הרשע האלו - עזה וסדום, כוננו משטרי רשע של השחתה גדולה[7].

ואף כשלוט בא ומתיישב במקומם - התורה מדגישה שרעתם מגיעה עד לעיר צוער, ובמיוחד בעניין העריות[8].

ואמנם שני מקומות אלו קשורים בקשר חזק עם גאולת ישראל - הן בחלוקת הלילה של ישועת ה' במלחמת ארבעת המלכים, כשנשמר חלקו לליל השימורים לה'[9]. והן ביצירת המשיח בסדום, במעשה לוט ובנותיו בצוער[10]. ושני אלו המעשים - סימנו את קץ הרוע. הן בזמן המעשה, והן לדורות עולם.

אחר כך מצאנו זאת בתיאור מושבם של בני יקטן, שהוא בנו של עבר ובן בנו של שם. ואביו קרא לו ולאחיו שמות בנבואה, על פי מה

שארע עם דור הפלגה בסוף ימי אחיו[11]. שמכוח יצירת שבעים האומות שנבללה שפתם שם, כנגדם היו מספר בני ישראל שירדו למצרים[12]. ומתוך התבוננות הקב"ה בדור ההוא - נבחרו עם ישראל לקבל את התורה, שחיכתה תתקע"ד דורות לפני כן להינתן לישראל[13].

ולבסוף בספר בראשית, מצאנו זאת גם בפרשתנו - בתיאור מקום מושבם של בני ישמעאל. שהם נמצאים על פני מצרים **באכה** אשורה - כאשר אשור שכאן אינו אותו אשור אשר מקומו במערב, כי אם ממשפחת אשור שישבה במזרח הארץ. אך אלו גם אלו - מטרה אחת להם, לעכב את ישראל מלהגיע לטובה. וכמו שאנו אומרים בתפילות הימים הנוראים - 'ובאו האובדים בארץ **אשור** והנדחים בארץ **מצרים**', ומתוך כך נזכה ל'וישתחו לה' בהר הקודש בירושלים'[14].

ובשני המקומות האלו אבדו עשרה שבטים מישראל - עשרת השבטים שגלו לאשור, ועשרת השבטים שיצאו מידיו של יוסף בארץ מצרים[15]. והם עתידים לשוב אלינו, ולבוא לירושלים עירנו בשמחה.

המקום האחרון בו מופיע מטבע הלשון הזה, נמצא בריצתו של אליהו מול מרכבתו של אחאב - כששינס ממתניו ורץ אחריו, עד **באכה יזרעאלה**[16]. שהוא המקום הנקרא, על שם עניין התשובה שבו יבוא לישראל. כפי שהתנבא לראשונה הושע הנביא[17], כשקרא את שם בנו הראשון יזרעאל. כביטוי להשלמת הכפרה, על מה שעשה אחאב בעמק יזרעאל[18]. ואין החטא משפיע על ישראל, אלא רק עד העניין ההוא.

ומימלא אנו זוכים לקיום דברי הנביאים, שהתנבאו שלא יאמר עוד שאנו לא בניו של ה' חלילה - כי אם אנו בני א-ל חי[19]. שכל הנביאים התנבאו ב**כה**[20], ולזה אנו מצפים - לקיום דברי הנביאים בימינו, בצפיית הישועה עלינו במהרה[21].

ולכן לא תהיה הצרה והרעה, כי אם עד **בא כה** - שיבוא היום בו יתקיימו דברי ה' ביד עבדיו הנביאים, כה אמר ה'. וכל אלו המקומות יתגלו, כמי שלא היה להם שליטה אלא עד **באכה** בוא הגואל לישראל.

1 - **קדמה** פירושו אל ארץ קדם. וכן 'אשר לא יעבדו אותו' את נבוכדנצר (ירמיהו כז, ח). וקדם מזרח ארץ ישראל - אבן עזרא בראשית כה, ו

2 - זה מעט רחוק, בעבור שאחיו במזרח, ומצרים ואשור למערב לארץ ישראל - שם, יח

3 - **ואלה שני חיי ישמעאל וגו'** אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב. משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנאמר 'וילך עשו אל ישמעאל' וגו', כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת (ורש"י הביאו סוף פרשת תולדות) - רש"י בראשית כה, יז

4 - **על פני כל אחיו נפל** וסמיך ליה 'ואלה תולדות יצחק' לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אזי יצמח בן דוד, שהוא מתולדות יצחק - בעל הטורים כה, יח

5 - **גבול** סוף ארצו כל גבול לשון סוף וקצה. **באכה** שם דבר. ולי נראה, כאדם האומר לחברו גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני - רש"י בראשית י, יט

6 - בראשית י, יט

7 - ואנשי סדם רעים וחטאים **לה' מאד** יודעים רבנום ומתכוונים למרוד בו- בראשית יג, יג וברש"י שם

8 - **באכה צער** עד צער. ומדרש אגדה דורשה לגנאי, על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם, במסכת הוריות - רש"י בראשית יג, י

9 - **לילה** כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה, שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים - שם, יד טו

10 - **לכה נשקה את אבינו יין וגו'** רבי תנחומא משום רב שמואל 'ונחיה מאבינו זרע', 'ונחיה מאבינו בן' אין כתיב כאן, אלא ונחיה מאבינו זרע, אותו זרע שהוא בא ממקום אחר. ואי זה, זה מלך המשיח - ילקוט שמעוני בראשית יט, לב

11 - **נפלגה** נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר **נביא** שקרא שם בנו על שם העתיד. ושנינו בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו, שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר 'ויקטן ילד' וגו', ואחר כך 'ויהי כל הארץ' וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו - רש"י בראשית י, כה

12 - **למספר בני ישראל** בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת **מבני שם** ולמספר שבעים נפש של **בני ישראל שירדו למצרים** הציב גבולות עמים שבעים לשון - רש"י דברים לב, ח

13 - **הר הקדם** טורי מדינחא. תתקע"ד דורות עד שלא נברא העולם ישב הקב"ה ודרש וחקר ובחן וצירף את כל התורה כולה, ומיום שנברא העולם עד אותה שעה, וכל דבר ודבר שהוא מדברי תורה דורשו וחוקרו ובוחנו וצורפו ברמ"ח פעמים כנגד רמ"ח אברים שבאדם ואחר כך הוציאו מתוך פיו וקבעו בתורתו, שנאמר 'אמרות ה' אמרות טהורות' וגו'. וכל דבר ודבר שקבע בתורה אם זז ממקומו קימעא קלקל את העולם כולו... עשרה דורות מאדם ועד נח, בדעתו של הקב"ה לפקוד עון אבות על בנים, ולא פקד, אלא כל אחד ואחד עשאו מלך על אשתו ועל בני ביתו, אין להם לא אימת מלכות ולא מדת פורענות אלא אוכלין ושותין ושבעין ובועטין מתוך הטובה, שנאמר 'ויאמרו לאל סור ממנו'. עשרה דורות מנח ועד אברהם, בדעתו של הקב"ה לחלקם לשבעים לשון. והוא לא עשה כן, אלא עשאן כולן לשון אחד, ובקשו להחריב את כל העולם כולו, שנאמר 'ויהי כל הארץ שפה אחת' (בראשית יא, א) - ילקוט שמעוני בראשית י, ל

14 - **יתקע בשופר גדול** ויהיה הקיבוץ הכללי, וקרא אותם שבארץ אשור אובדים כי נשכח מקומם ומציאותם עד קץ, ואותם שבארץ מצרים הם רק נדחים - מלבי"ם ישעיהו כז, יג

15 - תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר (בראשית לז, ב) 'אלה תולדות יעקב יוסף', אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו - סוטה, לו:

16 - **וישנס** כי מאז נטה לבו אל אליהו ולכן כבדו כמלך כי שב באותו שעה וחשב לקרבו לעבודת ה' - מלבי"ם מלכים א יח, מו

17 - אמר רבי יוחנן תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק... אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בניך חטאו, והיה לו לומר בניך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהן. לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך, הוא העבירם באומה אחרת. אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה, אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל... ישראל שהן בני בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב אחד מארבעה קנינין שקניתי בעולמי... ואתה אמרת העבירם באומה אחרת - פסחים, פז.

18 - **ותהר ותלד בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל** שעתיד אני לזורעם ולזרותם בגולה - רש"י פסחים, שם

19 - והתחיל לברכן שנאמר (הושע ב, א) 'והיה מספר בני ישראל כחול הים' וגו', 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם **בני אל חי** ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו' וגו' (הושע ב, כה), 'וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רוחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה' - פסחים, פז:

20 - **זה הדבר** מגיד שכשם שנתנבא משה ב**כה אמר**, כך נתנבא נביאים ב**כה אמר**, ומוסיף עליהם זה הדבר - רש"י במדבר ל, ב

21 - **ציפית לישועה** ציפית להתקיימות דברי הנביאים **בימיך** - ר"ן שבת, לא.

סיפור לשבת

"ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר"

במדרש (שוחר טוב נט) מובא: בוא וראה כמה קשה הוא הזיווג, שמן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, נאמר שהקב"ה מייחד שמו על הזיווג. בתורה כתוב: "ויען לבן ובתואל מה' יצא הדבר", ובנביאים כתוב: "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא", ובכתובים כתוב: "ומה' אישה משכלת". מכאן שייחד הקב"ה שמו על הזיווג. בספר "הפרשה המחכימה" מציינים את דברי מרן ה"חזון איש", שגם בזמן הזה, שהוא זמן של הסתרת פנים, רואים בעין ובחוש השגחה פרטית בשידוכים. ויש להוסיף, שזה שהביא המדרש את הפסוק "מה' יצא הדבר" הנאמר על ידי לבן ובתואל, להשמיענו שאפילו רשעים כמותם השגיחו בשידוך שהוא מאת ה' יתברך. בספר "אביהם של ישראל" של "הראשון לציון" המקובל הרב מרדכי אליהו זי"ע, מסופר מעשה נפלא ומרטיט, בו נתגלה ברגע האחרון זיווג שהוא "לא מן השמים". סיפור זה התרחש כששימש הרב כדיין בבית הדין של באר שבע, וזהו ספק סיפור על פיקחות, ספק סיפור על רוח הקודש, אך בוודאי זהו סיפור על רגישות.

קבצנית אחת הייתה מסתובבת ברחובות תל אביב והייתה מספרת לכל דורש כי גנבו ממנה ילד ומכרו אותו לאחרים. כיוון שהיא נראתה מאוד מוזנחת, אף אחד לא היה שם לב על דבריה, והיא הייתה הולכת עם כאבה וצערה ואין שומע לה. לאותה אישה הייתה בת שהתרחקה מהדרך של אמה, לא עסקה בקבצנות והתקדמה בחיים, בדרכה. יום אחד ביקשה הבת להתחתן ודרשו ממנה הוכחה על יהדותה ועל רווקותה. הביאה הבת את אימה לבית הדין בבאר שבע. הרב מרדכי אליהו זצ"ל קיבל את האמא ואת הבת ושמע את דבריהן. אחר כך שאל את האמא: "האם את זוכרת את הבן שלך ?" האם התחילה לבכות ואמרה: "בוודאי שאני זוכרת, כמו היום. הייתה לו שומה על כתפו הימנית", וסימנה בידה על המקום בו הייתה לבנה שומה. היא גם סיפרה שיש לשומה הזאת צורה מיוחדת שאין לאף שומה אחרת. חבריו הדיינים של הרב אליהו תמהו ושאלו אותו: "האם אתה מאמין לשוטה הזאת?!" הוא השיב להם: "מה זה חשוב כעת?" עוד אמר להם הרב, שכתוב בגמרא ש"שוטה – בחדא מילתא לא סריך".

זאת אומרת: שוטה לא נדבק לומר דבר אחד של שטות כל הימים, ואם היא אומרת את אותו הדבר כל הזמן, כנראה שיש בזה אמת. בכל מקרה, ביקש הרב מאחד מחבריו של החתן לברר ולבדוק בעקיפין אם יש לו שומה בכתפו במקום שהאמא אמרה. החבר עשה כן ואמר לרב שאכן יש לו שומה על כתפו הימנית. ולא עוד, אלא שצורתה מיוחדת בדיוק כפי שתיארה האמא... קרא הרב לחתן ושאל אותו מי ההורים שלו. הוא אמר מיד את שמות ההורים שהוא גדל אצלם. שאל אותו הרב אליהו: "האם אתה בן מאומץ?" השיב החתן: "לא". שאל הרב: "האם אתה דומה להורים שלך?" אמר החתן: "ממש ממש לא!" קרא הרב להורים שגידלו אותו ואמר להם שכעת כשהבן שלהם הולך להתחתן, הם חייבים לומר לו את האמת ולהסיר ספקות לגבי הוריו . להפתעתו הם אמרו לו: "לא. הוא בן מאומץ שלנו, שאינו רשום בשום מקום." קרא הרב לחתן ולכלה ואמר להם: "דעו לכם שאתם אח ואחות! אתה לא בן של האנשים האלה שגדלת אצלם. אתה הבן של הקבצנית".

החתן התרעם ולא קיבל את הדברים. ביקש ממנו הרב אליהו: "תמתין פה ותראה בעיניך." קרא הרב להורים שגידלו אותו ושאל אותם: "האם אתם ילדתם אותו "? והם ענו: "לא"! קרא הרב לאמא הקבצנית וביקש ממנה לפני כולם: " ספרי לנו על הבן האובד שלך". היא החלה לספר כי היא מסתובבת ברחובות כבר הרבה שנים והיה לה בן כזה וכזה ולקחו אותו ממנה ע"מ לעזור לה, אך מאז אין לה מנוחת הנפש. שאל אותה הרב: "אילו סימנים היו בבן שלך?" היא אמרה את סימן השומה שהיתה לו בכתף ימין. הבחור החל להחוויר. עוד שאל אותה הרב: "מה הייתה צורה השומה?" והיא תיארה את צורתה במדויק. הבן התעלף. האמא נבהלה ועוררו את הבן, שישב חיוור על כיסאו. הרב ביקש מהאמא עוד סימנים בגופו של הבן האובד והיא אמרה עוד ועוד סימנים שהיו ידועים רק לה. שאל הרב אליהו את הבן: "האם זה כך?" הוא הנהן בראשו. אמר לה הרב: "זה הבן שלך! כמעט והתחתן עם הבת שלך. אך רק בגלל שאת לא וויתרת על האימהות שלך הוא לא התחתן עם אחותו וחזר אלייך..."

שביבים / שאול שיף

תפקידו של "בעל עגלה"

פעם בא לפני רבי לוי יצחק מבֶּרדיטשוֹב בעל עגלה ושאל לעצתו: "אני מבקש לעזוב את עבודתי כעגלון, מפני שהיא מבטלת אותי מתפילה בציבור בבית הכנסת וממצוות רבות. אמצא לי פרנסה שבה לא אהיה בדרכים כל הזמן." שאל אותו ר' לוי יצחק: "האם כאשר מגיע עני ומבקש לנסוע עמך, אתה לוקח אותו בעגלתך חינם אין כסף?" השיב העגלון: "ודאי, כך אני נוהג." ענה לו ר' לוי יצחק: "דע לך כי גם יצחק אבינו שאל את השאלה ששאלת אתה: מדוע צריך שיהיו אנשים שיסעו בשדות ובדרכים, וכי אין האלוהים יכול לפרנסם בביתם? ואז כתוב: 'וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים' (בראשית כד, סג). יצחק התבונן בגמלים, בשיירות עוברי הדרכים, והבין כי הדבר נצרך והכרחי לעולם. לכן לטובת עוברי הדרכים יצר האל בעלי עגלה, שיסייעו להם להגיע למחוז חפצם."

(דבר תורה)

"וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו מֵרְאֹת..."

התורה מספרת לנו כי בסוף ימיו של יצחק, כהו עיניו וראייתו נחלשה עד די עיוורון. מדוע כהו עיניו של יצחק אבינו? מדרש רבה מביא כמה טעמים ואחד מהם הוא: כדי שיבוא יעקב וייטול את הברכות. נשאלת השאלה: מדוע היה צריך הקב"ה להכהות את עיניו של יצחק כדי שיעקב יקבל את הברכות?! הקב"ה היה פשוט יכול לגלות ליצחק שעשיו רשע ויעקב יקבל את הברכות? התשובה לכך היא: שה' לא רצה לדבר לשון הרע על עשיו כפי שמביאה הגמרא (במסכת סנהדרין דף יא.): שיהושע, לאחר שעכן מועל בחרם, שואל את הקב"ה מי חטא לך? והקב"ה עונה לו: "וכי דילטור (מלשן) אני לך?!"... מכאן רואים כמה חמור עוון לשון הרע...

החפץ חיים הורה שחוץ מהאיסור לדבר לשון הרע על הזולת, ישנו גם איסור לדבר על עצמנו לשון הרע... מתוך מעשה שהיה:

מרכבה נעצרה ליד ה"חפץ חיים" שהיה בדרכו לביתו, והעגלון שאל את ההלך (הוא לא ידע שזה הרב בעצמו): "סליחה האם אתה יודע היכן גר הצדיק הקדוש הרב הגאון החפץ חיים?..." בשמעו את התארים אמר הרב: "בהמשך בעוד קילומטר תפנה ימינה. ואגב, אין הוא צדיק כלל... הוא יהודי פשוט, ממש כמו כל היהודים". אחוז כעס קם האיש ממקומו וקרא: "כיצד תעז לומר דברים שכאלה על גדול הדור?!..." "אמרתי לך את האמת לאמיתה!", השיב לו ה"חפץ חיים", "מכיר אני היטב את ה"חפץ חיים", הוסיף הרב... התשובה הזו הרתיחה את היהודי. "חצוף שכמוך! עז פנים!" קרא לעבר האיש, הלא הוא ה"חפץ חיים". והמשיך לעבר הבית. את פניו קידמה אשת הרב וביקשה להמתין עד שהרב יגיע. כשכולו מרוגש לראות את פני הצדיק בפעם הראשונה בחייו הכין עצמו למפגש. והנה חשכו עיניו כשאותו הלך נכנס אל החדר וכולם קמו לכבודו. פניו חוורו ולשונו דבקה לחיכו. חלפו רגעים אחדים עד אשר התאושש. אז קרב אל ה"חפץ חיים", השפיל מבטו ואמר: "עכשיו מבין אני את הכול. אנא, רבנו, מחל נא לי על הדברים הקשים שטענתי נגדך!" "אל תבקש ממני מחילה" - נשמע קולו של ה"חפץ חיים", "נהפוך הוא, אני הוא שצריך לבקש את סליחתך, כיון שהדברים שאמרתי לך ציערו אותך... ובאותה שעה למדתי דבר, שגם על עצמי "אסור לדבר לשון הרע!"...

(דבר תורה)

"וַיִּישַׁם לִפְנֵיו לֶאֱכוֹל וַיֹּאמֶר לֹא אוֹכַל עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְבָרָי"

שני מחותנים הגיעו לדין תורה לפני המגיד מדובנא. אבי החתן - בעל אכסניה הוא, והזמין אליו את משפחת הכלה כדי לסכם את השידוך ביניהם. כשבאו משפחת הכלה, נתן להם האכסנאי סעודה כיד המלך, ולאחר מכן ישבו וסכמו ביניהם את פרטי השידוך, והסתיים הדבר במזל טוב! אולם - טען אבי החתן - חייבים הם לי את דמי הסעודה שאכלו! שהרי בזמן הסעודה עדיין לא היינו מחותנים, ואם כן הסבו על שולחני כאורחים רגילים, וחייבים הם לשלם לי דמי סעודתם... כשאני שומע את טענתך - אמר המגיד - מתורצת לי קושיה! כשבא אליעזר לבית בתואל, נתנו לפניו אוכל, אך אליעזר אינו אוכל עד כי ידבר דבריו, וזאת למה?! אלא, מכיר היה אליעזר את המחותן וחשש שאם יאכל ואחר ידבר, יתבע אותו המחותן שישלם את מחיר סעודתו...

(הרב רובינשטיין)

"וִיהִיו חֵיי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים"

בת ק' כבת כ' לחטא, ובת כ' כבת ז' ליופי. (רש"י)

צריך ביאור, שאכן יופי היא מעלה לאשה, אך האם מסתבר שהתורה תשבח את שרה אמנו ביופיו של הגוף, בפרט עתה כשמסכמים את חייה, הרי 'שקר החן והבל היופי' (משלי לא, ל)? בספר "לתתך עליון" ביאר רבי זיידל אפשטיין זצ"ל מנהל רוחני של ישיבת 'תורה אור': שהרי יופי הוא מתנת שמים, מאידך, טמונה בו גם סכנה שהפילה חללים רבים. זאת, כאשר היא מביאה לגאווה ולא משתמשים בה בצורה הנכונה. ילדה קטנה בת שבע שנים, יורדת לגינה ומשחקת בחול, מתמלאת אבק ולכלוך ולא מפריעה לה העובדה שהדבר מכהה את יופיה, כי עדיין אינה מרגישה במעלתה. ככל שהיא גדלה היא מרגישה ביופיה ושומרת עליו. שיא הכרת האשה בזה הוא בגיל עשרים. השמיעונו חז"ל ששרה אמנו, למרות שהכל סוכין ביופיה, לא התגאתה ביופיה והתייחסה ליופי כפי שילדה בגיל שבע מתייחסת לזה.

"וה' ברך את אברהם בכל"

אמר הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, יש צדיקים שדואגים לעצמם, למצוות שלהם, לתורתם ולמעשים הטובים שלהם. אבל לא כך דרכו של צדיק אמיתי - אברהם נתברך במידת "בכל". דאגתו הייתה תמיד ל"כל", לא לעצמו."

"ואבוא היום אל העין"

היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. (רש"י)

מספרים על רב אחד שנסע יחד עם משפחתו לעיירה רחוקה בכדי לערוך שם את אירוסי בנם עם בתו של אחד מגבירי העיר. בדרך התעייפו, נכנסו לפונדק לנוח ולשתות משהו. באו בדברים עם בעל הפונדק ובתוך השיחה שאלוהו אם הוא מכיר את העשיר פלוני מהעיירה. בעל הפונדק אמר שאכן מכיר הוא אותו ואמר עליו שהוא רמאי ואין תוכו כברו. כשיצאו מהפונדק, אמר הרב לבני ביתו: "עכשיו אני מבין את הפסוק בפרשת חיי שרה "ואבוא היום אל העין", אומר רש"י מכאן שקפצה לו הדרך. לכאורה קשה, מה צורך היה בקפיצת הדרך? וכי זמנו של אליעזר היה דוחק? ברם, אפשר לומר בדרך צחות אילו היה אליעזר הולך לאט, מן הסתם היה מתעייף והיה מתעכב בפונדקי דרכים והיה מדבר עם בעל הפונדק שהיה אומר לו שהוא מכיר את רבקה בת בתואל, שיש לה אח שהוא רמאי וגנב גדול. ואז היה אליעזר חוזר הביתה לאברהם אבינו בידיים ריקות. לכן היה צורך בקפיצת הדרך, בכדי שלא יהיה סיפק בידו להתעכב במקום כלשהו...

(עולמו של אבא)

"מה' יצא הדבר"

הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע סיפר פעם לאחותו הצדקנית אשת חבר להגה"ק מסטייפעלע זצוק"ל: היום היה אצלי יהודי שבא לברר אודות בחור (לעניין שידוכים), והנה כששאלני על 'יראת שמים', עניתיו 'ס'קען זיין בעסער' (יכול להיות טוב יותר, כלומר... יש לו במה לשנות דרכיו ולהתעלות יותר ממצבו העכשווי), כמו כן כששאלני על 'התמדתו ואהבת התורה שבקרבו', עניתיו 'ס'קען זיין בעסער'. כך עניתי על כל שאלותיו וספיקותיו, ורציתי בזה לרמז לו - אין הבחור ראוי לך. בצאתו מביתי, אמר לי, מבין אני מתוך דברי הרבי שמדובר בבחור מוכתר בכל מידה נכונה - ירא שמים מרבים, מתמיד עצום בלימודיו, בעל מידות טובות מאין כמוהו וכו', כי הרי שמעתי שאתם אומרים שעדיין יש לו מקום להתעלות, משמע שזה ה'חסרון' היחיד שיש לו, ומכיוון שידעתי גם ידעתי כי אין 'מושלמים' בהאי עלמא, הרי זה ה'חתן' המתאים לי, ועוד באותו היום נגמר השידוך בכי טוב. ובכן, אמר ה'חזון איש', נביטה נא ונראה, האיך שהקדוש ברוך הוא מנהיג את עולמו, הרי יהודי זה 'בר דעת' הוא, ואף אני אמרתי לו דברים (כמעט) מפורשים 'יש לבחור הרבה מה לשנות ולהיטיב את מעשיו', והאיך נהיה כדבר הזה, שהבין מדברי שהבחור 'כליל המעלות' הוא? אלא, בהגיע העת והזמן לזווג את בת פלוני לפלוני, נהפך כל העקוב למישור, ו'תקפוץ' הארץ ואף השמים אם יצטרכו לזה. ה'חכם' יהפוך לסכל והשומע לחרש, והשידוך יגמר... 'כי מה' אשה לאיש'.

כיו"ב אמר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע שבבוא העת לגמור השידוך מוליך הקב"ה את ההורים כ'בלינדע פערד' (סוסים עיוורים) שלא יראו כל חסרון במדובר ובכך יתנו את הסכמתם ויצא השידוך לפועל. פעם קבל 'מחותן' אחד בפני ה'פני מנחם' כי זה לאחרונה לקח חתן' לבנו והכל 'מכרו' לו כי החתן הנו ממש 'רבי עקיבא אייגער', ועתה משנגמר השידוך נתברר לו שלא מיניה ולא מקצתיה - לא רעק"א שבדור הקודם, ולא בדור הזה, לא תלמיד חכם ולא בן תלמיד חכם, כי אם כמעט עם הארץ גמור... נענה הפני מנחם ואמר, הנה בבוא העת והזמן לגמור השידוך עם 'בת פלוני לפלוני' שהוכרז ארבעים יום קודם יצירת הוולד, נוטל הקב"ה את ה'שכל' מהורי המדובר, שלא יזיקו ולא יפריעו את הדבר מלבוא לידי גמר. ומכיוון שכן, בקל היו יכולים לפתותך ש"חתן דנן' הנו רעק"א בכבודו ובעצמו"... אמנם כעת משנגמר השידוך החזירו לך את השכל במתנת חינם מן השמים, וכי על זה דווה ליבך, האם היה עדיף לך להישאר מבלי שכלך... ימלא פיך תהילתו על שחזר השכל אליך בשלימותו.

(דרשו)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net